

Рецензија уџбеника *Социологија старења*

ауторке **Леле Милошевић Радуловић**

Уџбеник *Социологија старења* ауторке Леле Милошевић Радуловић бави се социолошком анализом старијег човека као друштвене категорије и старости као друштвеног конструкта, и представља право освежење међу бројним теоријским уџбеницима у којима се неретко заборавља да је социологија теоријско-емпиријска наука. Ауторка овог уџбеника ни у једном моменту није заборавила ову најважнију одредницу науке о друштву, чему у прилог иде константно преплитање различитих теоријских приступа и емпијских података, што је допринело дубинском и свестраном проучавању ове друштвене категорије.

Уџбеник се састоји од осам великих целина, 300 страна А4 формата, у оквиру којих су детаљније разрађена поглавља и потпоглавља, изложена на систематичан и конзистентан начин. Након *Предговора* и *Увода*, у првом делу *Социологија старења као посебна социологија* ауторка кроз предметно одређење ове дисциплине указује на значај научног бављења овим друштвеним феноменом, а затим даје преглед развоја ове релативно младе дисциплине. У овом поглављу посебан допринос пружа треће потпоглавље *Методолошке основе социологије старења*, чиме ауторка даје до знања колико је општа методологија, али и методологија специфична за посебне дисциплине, битна.

У другом делу акценат је на друштвеним, психолошким и биолошким аспектима старења, а ауторка веома јасно дефинише и разграничава кључне појмове у овом поглављу. Ауторка има на уму да је разграничење основних појмова неопходно, али да га је немогуће потпуно остварити, јер је у питању променљива категорија, односно, промене у начину живота су сталне и убрзане а кутуролошке разлике у свету и светској популацији су велике.

Трећи део уџбеника носи назив *Друштво и старији људи*. На почетку овог поглавља ауторка је кроз детаљну анализу демографских података о старењу становништва у Србији и другим земљама истраживала узорке и последице овог, чини се, незауостављивог процеса демографског старења становништва као глобалног друштвеног феномена. Овај процес карактеристичан како за Србију, тако и за већину европских и светских земаља, анализиран је кроз историјске податке о старењу становништва, али и кроз могуће пројекције становништва, односно потенцијалне трендове кретања ове појаве. Након овог потпоглавља, указано је на различите односе друштва и старијих људи. Међусобни односи анализирани су кроз различите проблеме са којима се срећу старији људи у смислу предрасуда, насиља над њима, различитих видова дискриминације, родне неправедности и слично. Значај анализе и разумевање наведених појмова огледа се у идентификовању новог/старог комплексног

друштвеног проблема и препознавања потребе за његовим решавањем. Иако се овде разумева однос друштва и старења кроз историју и данас, ауторка не остаје на нивоу дескрипције и пуког препричавања, већ покушава да кроз различите анализе укаже и на могућа решења ових проблема.

У делу *Правни аспект унапређивања квалитета живота старијих људи у друштвеном контексту* ауторка кроз правну димензију анализира међународни и национални законски и стратешки оквир унапређивања квалитета живота старијих људи.

Пети део под насловом *Сиромаштво и социјална заштита старијих људи* састоји се од два дела. У првом се идентификује актуелни проблем сиромаштва старијих људи и његове карактеристике, прецизније се одређују појам и индикатори ове појаве, а затим се трага за могућим решењима овог друштвеног проблема. Други део ове велике целине односи се на анализу карактеристика социјалне заштите и институционалне подршке старијим људима, са посебним акцентом стављеним на анализу пензионисања, старосне пензије и пензијског система у Србији.

У шестом делу *Породица и старији људи* чини се да кључни појам представља солидарност, а анализира се са аспекта међугенерациских односа и последица које промене у породичној структури остављају на старије људе. Седми део под називом *Школа, медији, старост и старење* односи се на анализу улоге школе у стицању знања о специфичностима старења, као и на могућности што бољег коришћења чињенице да је школа посредник у стицању знања и превазилажења различитих предрасуда о старијим људима.

Осми део, *Активно старење и друштвена интеграција и партиципација старијих људи*, ауторка започиње појмовним одређењем и анализом концепта активног старења, а затим анализира друштвену интеграцију и партиципацију старијих људи са посебним акцентом на политичку партиципацију, а затим и на образовање као важан фактор интеграције. Ауторка анализира и остале могућности већег укључивања старијих људи у друштво кроз волонтирање, коришћење дигитално-информационих технологија и различите начине провођења слободног времена.

Пажљиво читање уџбеника *Социологија старења* указује на неколико значајних карактеристика. Пре свега, велики допринос уџбеника огледа се у разграничењу предмета проучавања ове релативно младе социолошке дисциплине са другим наукама, дисциплинама и областима које на различит, понекад и једностран начин, проучавају овај комплексни друштвени феномен – старост и старење. Имајући ово у виду, похвално је колико ауторка, покушавајући да разграничи поље предмета проучавања, не омаловажава теорије и истраживања која су настала у оквиру других наука и дисциплина, већ их смислено и на правом месту уводи у „садржај“ социологије старења у циљу што бољег разумевања кључних појмова и односа међу њима. Дакле, вредност овог уџбеника огледа се управо у интердисциплинарном приступу проблему

старења, што се види кроз већ поменуто коришћење различитих теоријских приступа из социологије и других сродних наука и дисциплина, али и кроз различите изворе података.

У уџбенику су коришћени најразличитији извори података: релевантни статистички извори података (подаци РЗС, УН, Еуростат, СЗО...), затим стручни и научни радови (сви наведени у изузетно богатој библиографији), подаци различитих емпиријских истраживања, извори настали у другим наукама (антропологији, историји, демографији, праву...) и други. Богатство извора података и бројних референци коришћених у изради уџбеника указују на свестрани приступ ауторке у сагледавању свих аспеката ове појаве. Најзначајнији емпиријски подаци графички су представљени у јасним и систематичним табелама и графиконима, што ће свакако допринети бржем и прецизнијем усвајању градива од стране студената. Посебну вредност, поред богате изворне грађе, има и начин представљања података: различити подаци представљени су од најдетаљнијих и најједноставнијих дескрипција – квалитативно, до различитих бројчаних приказа, удела, рачунања пројекција – квантитативно. Овакав приступ подацима и њихово представљање на најбољи могући начин, дубински и детаљно, доприноси разумевању старења и старијих људи.

Језик којим је уџбеник писан је веома јасан, прецизан, без сувишних фраза и нејасних конструкција. Поред веома читког и прецизног изражавања и врло лепог стила писања, добром разумевању текста доприноси и велики број прикладно наведених примера. Садржај уџбеника изложен је систематично, а структура је логична и конзистентна.

Ипак, чини се да се поред наведеног, највећа вредност у јасноћи и систематизацији текста манифестује у издвајању сажетка на крају сваког поглавља, у навођењу и објашњењу кључних појмова и постављања питања за дискусију. Овако завршено свако поглавље у многострано олакшава коришћење уџбеника у целини, али и тражење појединачних података, односно појмова.

Уџбеник *Социологија старења* доприноси утемељењу и развоју дисциплине у српској социолошкој јавности, пре свега кроз детаљни историјски преглед развоја дисциплине у свету и код нас, али не само дисциплине, већ и анализе и разумевања самог старења и односа према старијим људима. Детаљна анализа историјског развоја старења и односа према старијим људима кроз историју свакако доприноси бољем разумевању ове појаве данас.

Објављивање овог уџбеника значајан је корак у развоју социологије, ове социолошке дисциплине и њеном институционалном утемељењу, пре свега због великог недостатка квалитетне стручне и научне литературе о старијим људима, а затим и због актуелности предмета проучавања ове посебне социологије, о чему не треба посебно трошити речи. Ауторка је на скоро 300 страна обухватила све области битне за социологију старења као посебне социолошке дисциплине, не зазирући од интердисциплинарног приступа.

То да је уџбеник резултат вишегодишњег бављења проблемима социологије старења, што ауторка наводи у *Предговору*, види се у свакој реченици у тексту, у покривању свих аспеката проучавања ове појаве, као и кроз називе свих поглавља у уџбенику. Вишегодишње бављење овом темом видљиво је и кроз веома обимну изворну грађу и коришћену релевантну литературу. Класификација тако богате изворне грађе и различитих теоријских приступа као и проучавање свих аспеката ове појаве, било је више него успешно.

Ауторка је у *Социологији старења* остварила свој првобитни циљ да истражи и објасни место и улогу старијих људи у социјалној структури, њихове потребе и могућности, стално имајући на уму да социологија старења проучава међусобни утицај старијих људи на друштво и утицај друштва на старије људе. Иако је уџбеник настао превасходно за студенте који изучавају наставни предмет *Социологију старења*, неоспорно је да ће ова студија о старијим људима у различитим друштвеним контекстима кроз историју и данас, ако је тако можемо назвати, представљати велики подстицај и другим истраживачима и научницима да, пре свега, почну да примећују старије људе, а затим и да их истражују, разумеју и помогну у решавању проблема и стварању друштвене средине која може адекватно да одговори потребама садашње и будуће старије популације.

Због свега наведеног, са великим задовољством препоручујем објављивање уџбеника *Социологија старења* ауторке Леле Милошевић Радуловић чији ће се значај и вредност тек показати.

У Новом Саду, децембар 2022. године

проф. др Снежана Стојшин
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за социологију